

FØROYAR Í DAG

Ritstjórar: W. HEINESEN og HEDIN BRÚ

Politiskt frælsi.

Løgtingsvalið 24. august vísir okkum aftur enn hvussu torført tað er at sameina tað føroyska fólkið politiskt.

Henda politiska ósemjan er, sum vit øll vita, eingin reivlingur; hon hevur ikki bert valdað her heima síðani 1906, men heldur líka síðani 906.

Hvat er nú orsøkin til hetta? Okkara fanatíkarar í øllum flokkum hava beinan vegin svar tilreiðar. Teir siga, at atvoldin til ta politisku ósemjuna er tann, at mótparturin er fávitskutur og óargaligur. Men hetta sjaggið hava vit høyrð so tíðum, at vit langt síðani eru leidd og kedd av tí. Latið okkum vita, um vit ikki finna eina betri og sannari lýsing av hesum.

Vit hava í hesum lagnutungu árum ferð eftir ferð fingið at siggja, hvussu eitt fólk, ið verður rámt av ytru mótsæðu og vanlukku, savnast í eina einastu sameinda fylking. Tað hevur gjøgnum alla søguna næstan altíð verið undir sovorðnum víðurskiftum ið, tær ymisku tjóðirnar eru búnaðar og samanrunnar politiskt sæð. Hvat ið Føroyum víðvíkir, megu vit víðganga, at enn hava vit ongatið staðið í sovorðnum eldroyndum, ið kunnu hava sameint okkum til eina einiga tjóð.

Væi er tað so, at vit hava haft ymisk snámillumal við Noreg og Danmørk. Tað við Noreg liggur nú so langt afturi í tíðini, at tað meira at kalla er vordíð segn. Í Føroyingasøgu siggja vit týðuliga greinirnar av mótsæðu móti norskari kongamakt; men vit siggja eisini, at allir Føroyingar vóru ikki uppi í hesari mótsæðu; annar helmingurin var í kongspartinum. Tann mótsæða, ið Tróndur reisti móti norskum sambandsmonnum, gjørdist heldur aldrin til eina sameinda mótsæðu. Men hon vísir okkum á fyrsta sinni eitt yvirbrigdi, ið vit kenna so væl frá okkara egna tíð: klovningurin millum »samband« og »sjálvstýri«. Í nú tímans politiska stríð stendur fólkið í tviningum eins og tá. Orsøkin til hetta man vera, at um eitt fólk skal sameinast til eina politiska reisn av týðningi, má tað vera ein figgindi at reisa seg ímóti. Men líka so lítið sum Noreg í forn-

ældini var Føroya figgindi, líka so lítið kunnu vit rópa Danmørk í okkara døgum ein figgindi, ið vil okkum illa.

Tvørtur ímóti. Tá ið tjóðskaparræslan kom upp her heima, tóku danskir menn sum t. d. N. F. S. Grundtvig og sonurin Svend Grundtvig undir við hesum og høvdu fullgóða fatan av føroyskum tjóðskaparrætti. Ja, tað var enná tann danska háskúlaræslan, ið útbúið teir menn, ið bóru tjóðskaparræsluna fram. Tað vóru tey bestu líkindini fyri at føroyingar í góðari semju við tað danska fólkið so við og við kundi vaksa seg fram til meiri frælsi tjóðskaparlíga og politiskt. At okkara stæða til Danmørk í árunum aftaná 1906 avlagadist meir og meir, hava vit okkara egna innanlanda kjaki at takka fyri. »Ja, sambandsspilluna!« vilja fleiri siga. Hartil er bert at svara, at eisini sambandsmenn tó eru føroyingar. Latið okkum heldur siga tað soleiðis: Føroyingar vóru ikki tá á sinni búnir til at fremja tjóðskaparlígt-politiskt frælsi, til tess vóru vit ikki nóg mikið sameindir sum tjóð.

Um vit nú eina løtu gloyma tað heimapolitiska sjaggið og hyggja aftur at søguni, megu vit sanna hvussu ómetaliga nógv vit hava at takka hesum báðum londunum fyri, Noreg og Danmørk. Hvat høvdu vit føroyingar verið uttan tey?

Tað er nú einaferð so, at tað fólk, ið býr á hesum oyggjum, í síni tíð kom úr Noreg. At tað er langt síðani, hevur einki at siga. Ein sterk mentunarávirkan er komin til okkara frá Noreg íggjøgnum öldir, líka frá fornældini; ja, leingi aftaná at tann sonevnda bispatíðin helt uppat. Meginparturin av kvæðatilfarinum hava vit fingið úr Noregi. Líka til 1709 vóru Føroyar rætt og slætt ein norskur landspartur, og ikki fyrr enn 1814 skiltust oyggjarnar heilt frá Noreg. Men vit nýta ikki at koma við árstølum. Hver tann, ið kennir eitt sindur til norskt sinni og norska mentan, vil ásanna, at tað sterka norska ikastið í føroyskum fólkalýndi er ein veruleiki. Ei undur í, at mangur føroyingur, bæði fyrr og síður, hevur kent henda skyldskapin á sær.

Men líka so lítið er tað at undrast yvir, at aðrir føroyingar hava kent og alsamt kenna seg knýttar til Danmørk. Eisini her gera sterkar kenslur seg galdandi. Eisini her kunnu vit peika á mangt eitt seguligt yvirbrigdið. Ein stóur partur av tí mentunar-ávirkan, sum í 16. öld og seinni kom til okkum úr Noreg, var av dansk-norskum uppruna. Og síðani byrjanina av 18. öld hevur nógv tann størsta mentunar-ávirkanin verið dansk. Vit hava áður bent á hvussu misfatið tað er at undirmeta ella mistrúgva hesa dansku ávirkan, ið hevur veitt okkum so stór andlig virði.

Tað er eyðsæð, at Føroyar so avgjørt hava verið eitt marknaland millum Noreg og Danmørk. Vit siggja, at tað, vit rópa føroysk bóndamentan, er sermerkt bæði av norskari og danskari ávirkan í forvitnisligari sameining. Mentunarlíga sæð er føroyingurin bæði norskur og danskur.

Og Føroyar eru alsamt í dag hetta marknalandið millum Noreg og Danmørk. Tað er hvørki meir ella minni. Vit rópa okkum eina einsæra tjóð. Men er hetta ikki, rætt sæð, bert ein málíska? Eru vit eitt fólk? Eru vit ikki alsamt ein norsk-dansk skurvblending? Og er hetta ikki í grundini orsøkin til at vit ongatið kunnu fylkjast í ein einigan politiskan ból?k?

Á hendan spurningin er at svara: Málslíga sæð eru vit eitt fólk, ein týðulig eind millum hini norðurlendsku fólkin. Tað er eisini rætt, at vit hava ymiskar mentunarlígar traditiónir — ella rættari: hava haft, tí satt at siga eru hesar traditiónir ikki lættar at fáa eyga á í dag. Men politiskt sæð eru vit ikki enn eitt fólk, men bert íbúgvárar. Vit hava onga traditión fyri politiskari sjálvstæðu. Vit vóru fyrst undir Noreg og síðani undir Danmørk. Okkum sjálvum hava vit aldrin verið undir politiskt. Vit hava ongatið í søguni verið sjálvráðandi undir skipaðum politiskum víðurskiftum.

Men tað er eisini vert at geva gætur, at tað ongatið hevur fallið okkum væl, hetta: at vera uttan sjálvráði. Líka síðani Trónda dagar hava vit mutað ímóti »útlendinginum«. Tó — vit eru, sum áður sagt, ongatið komin longri enn til

kensludrøg (»stemningar«), persón-jagstran og knarr móti útlendskum embætismonnum. Tær »køldu taluppstillingarnar«, ið nakrir av okkara fanatíkarum undan valinum lovaðu at vísa, fánaðu burtur sum so mangt annað líkandi gykl. Vit kenna ógvuliga lítið til okkara egna søguliga, tjóðskaparlíga og sociala samanhag. Við nøkrum fáum heiðurligum undantøkum verður okkara ungdomur víltur burtur í politiskum blaðklandri. Síðan seinastu öldabyrjan hevur at kalla bert ein føroyskur politikari víst eitt forvitnisligt andlit — Jóannes Patursson; men hetta andlitið hevur vanliga verið heldur heimsfjart, »romantiskt«. Hóast alla sína politisku agitátión hevur tað ongatið lukkast honum at savna tað føroyska fólkið um seg — hartil hevur henda agitátiónin verið óvikið flækt. Táið islendingar longu langtíðani eru komin longri enn vit, er atvoldin ikki bert tann, at tað er eitt størri fólk, men eisini er tað tí, at teir hava haft hámentaðar og álitandi leiðbeinarar sum Jón Guðmundsson. Vit hava haft ein kanska uppafur betri málfrøðing, Jakob Jakobsen; men hann var ikki politikari. Hetta er ein av atvoldunum til at vit politiskt sæð enn liva í dølupulmyrkri. Tað er fryktandi fyri, at vit neyvan vildu verið ferir fyri í letuni at framt politiskt frælsi, um so var at vit fingi tað til gávus.

Ti politiskt frælsi megu vit fyrst og fremst geva okkum sjálvi. Vit fáa tað ikki fyrr enn vit vinna fram til politiska mentan. Men politiska mentan vinna vit ikki, so leingi tað er trúararóð hjá okkara politisku flokkum, at mótparturin er ein hópur av býttlingum og brotsmonnum. Politiska mentan fáa vit ikki fyrr enn vit eru komin longri fram í vanligari siðmenning.

Tað føroyska fólkið er — tibetur — eitt fólk í ríðum vøkstri, eitt fólk, ið hevur víst, at tað hevur góðar gávur og er fært at koma sær fram á mangan hátt. Men latið okkum ikki spæla sjónleik hver við annan, men fritt og bert víðganga, at politisk sæð ganga vit enn á konginum.

Tann norski vitskapsmaðurin og fólkatálarin Worm-Müller segði nú ein dagin (2/9-1943) í útvarpinum: »Eitt fólk má fyrst hava sítt andliga frælsi áðrenn tað fær sítt politiska frælsi«.

Hesi orðini vóru ikki beinan vegin ætlaði okkum. Men høvdu vit ikki gjørt klókt í at tikið læru av teimum?